

“Wawasan Brunei 2035” และโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของประเทศไทย

“Wawasan Brunei 2035” and Thailand's Trade and Investment Opportunities

รมิดา ชันพรภักดี ทรงชัย ทองปาน

Ramida Chanpornpakdee, Songchai Thongpan

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

E-mail : park.kp@hotmail.com

Received : 5 February 2020 Revised : 17 March 2020

Accepted : 19 March 2020 Accepted online : 23 March 2020

บทคัดย่อ

เนื่องจากน้ำมันซึ่งเป็นรายได้หลักของประเทศบรูไนกำลังจะหมดไป ประเทศบรูไนจึงตระหนักถึงความสำคัญในการเร่งปฏิรูปประเทศและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจเพื่อรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าว งานวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษานโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจภายใต้แผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไน และ (2) เพื่อศึกษาศักยภาพและโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของประเทศไทยในบรูไน โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า แผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไนมีความมุ่งมั่นที่จะผลักดันให้ประชาชนมีการศึกษาที่ดี มีทักษะความรู้สูง และคุณภาพชีวิตที่ดีมีมาตรฐานการครองชีพที่ดี มีความมั่นคงด้านการเมือง สร้างเศรษฐกิจที่มีความเจริญเติบโตอย่างมีพลวัตและยั่งยืน และชำระไว้ซึ่งสังคมที่มีค่านิยมที่ยั่งยืนผ่านยุทธศาสตร์หลัก 8 ด้านและดำเนินนโยบายภายใต้แผนพัฒนาแห่งชาติ โดยแผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไน ทำให้ประเทศไทยมีโอกาสในการเข้าไปลงทุนในประเทศบรูไนใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านอุตสาหกรรมเกษตร ด้านอุตสาหกรรม การประมง ด้านอุตสาหกรรมฮาลาล ด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และด้านการลงทุนทำธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

คำสำคัญ: แผนวิสัยทัศน์บรูไน บรูไน โอกาสด้านการค้า โอกาสด้านการลงทุน

Abstract

Because oil, which was the main income of Brunei, was about to run out Brunei was aware of the importance of accelerating national reform and structural change in order to cope with the situation. This research therefore had two objectives which were (1) to study the economic reform policy under the Wawasan Brunei and (2) to study the potential and opportunities for trade and investment of Thailand in Brunei. This research used research methods, documents and interviews with representatives of relevant agencies.

The study found that the Wawasan Brunei was committed to pushing people to have a better education, have skills, high knowledge and good quality of life, have a good standard of living political stability create an economy that is dynamic and sustainable and maintain a society with sustainable values. The development will go through eight main topics and will be implemented under the national development plan. The Wawasan Brunei gives Thailand the opportunity to invest in Brunei in 5 areas, namely agro-industry, fishery industry, halal industry, tourism industry and investment for Small and Medium Enterprises.

Keywords: Wawasan Brunei 2035, the Brunei, Trade opportunities, Investment opportunity

บทนำ

ประเทศบรูไน หรือ เนการาบรูไนดารุสซาลาม (Negara Brunei Darussalam) เป็นประเทศหนึ่งในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ที่แม้จะเป็นประเทศขนาดเล็ก แต่เป็นประเทศที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก สะท้อนได้จากค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Gross Domestic Product) หรือค่า GDP ที่มีตัวเลขถึง 12.82 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2561) ประชากรมีรายได้ต่อหัวถึง 29,152 ดอลลาร์สหรัฐฯ

ทั้งนี้ปัจจัยหลักที่ทำให้ประเทศบรูไนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องเกิดจากอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงประเทศบรูไน แม้ว่าประเทศบรูไนจะเริ่มค้นพบบ่อน้ำมันและก๊าซธรรมชาติมาตั้งแต่ปี 1899 แต่ในปัจจุบันประเทศบรูไนก็ยังค้นพบบ่อน้ำมันอีกหลายบ่อ โดยในปี 1979 บรูไนสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตน้ำมันได้ถึง 250,000 บาเรลต่อวัน และในปี 1991 บรูไนสามารถผลิตน้ำมันได้สูงถึง 1 พันล้านบาเรล ส่งผลให้ประเทศบรูไนมีกำลังในการผลิตน้ำมันสำหรับการส่งออกน้ำมันได้เป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตามทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติเป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป (Non Renewable Resources) ประเทศบรูไนก็เช่นเดียวกัน จากข้อมูลของ U.S. Energy Information Administration (EIA) (2017) รายงานว่า ในปี 2012 ประเทศบรูไนมีปริมาณน้ำมันสำรองลดลงกว่าร้อยละ 19 และ 39 ในช่วง 20

และ 30 ปีที่ผ่านมา จากข้อมูลดังกล่าวทำให้มีการคาดการณ์ว่า ปริมาณน้ำมันดิบสำรองของบรูไนจะหมดลงในอีก 15 ปีข้างหน้า ตามด้วยก๊าซธรรมชาติสำรองที่จะหมดลงใน 25 ปีข้างหน้า ดังนั้นทรัพยากรที่ล้ำค่าของบรูไนที่กำลังจะหมดลงในราวปี 2028-2032

เมื่อน้ำมันที่เป็นรายได้หลักของประเทศกำลังจะหมดไป รัฐบาลบรูไนจึงตระหนักถึงความสำคัญในการเร่งปฏิรูปประเทศและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจเพื่อรับมือกับการที่ทรัพยากรน้ำมันจะหมดในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า ดังนั้นในปี 2007 รัฐบาลบรูไนจึงได้ประกาศ “Wawasan Brunei 2035” หรือ “Vision Brunei 2035” ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์และเป็นแผนพัฒนาประเทศระยะยาวของประเทศบรูไน โดยบรูไนได้วางแผนที่จะปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรมและการค้าบริการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อุตสาหกรรมฮาลาล เทคโนโลยีสารสนเทศ การเงินการธนาคาร และการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นมาตรการที่ใช้เพื่อสร้างความหลากหลายทางเศรษฐกิจทดแทนอุตสาหกรรมน้ำมันที่กำลังจะหายไป และด้วยรัฐบาลบรูไนได้ตระหนักดีว่า สภาพภูมิศาสตร์โดยเฉพาะในด้านพื้นที่ของประเทศนั้น ไม่สามารถที่จะส่งเสริมด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรได้มากนัก ทำให้รัฐบาลมุ่งเน้นพัฒนาธุรกิจที่เน้นเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจโลก นอกจากนี้ยังมุ่งผลักดันด้านการศึกษาเนื่องจากรัฐบาลบรูไนเห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญ รวมไปถึงการตั้งเป้าหมายที่จะส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศด้วยการเปิดเสรีการค้ากับต่างประเทศ โดยได้มีการออกนโยบายและกฎหมายต่าง ๆ ที่ส่งเสริมและดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของบรูไนในการที่จะจูงใจให้นักลงทุนต่างชาติได้เข้ามาลงทุนจากนโยบาย เช่น การลดหย่อนภาษี เป็นต้น

จากวิสัยทัศน์บรูไนดังกล่าว ทำให้ประเทศไทยอันเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) เช่นเดียวกับประเทศบรูไน มีโอกาสในการค้าและการลงทุนกับประเทศบรูไนเนื่องจากประเทศบรูไนและประเทศไทยนั้นมีความสัมพันธ์ที่ดำเนินด้วยดีมาโดยตลอด มีการแลกเปลี่ยนการเยือนระดับราชวงศ์และผู้นำระดับสูงอยู่เสมอและมักเป็นพันธมิตรในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในกรอบอาเซียนและกรอบสหประชาชาติ รวมไปถึงความสัมพันธ์ด้านการค้า (ส่วนบริหารงานทวิภาคี สำนักอาเซียน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2562) ซึ่งบรูไนเป็นคู่ค้าอันดับที่ 50 ของไทยในโลกและอันดับ 9 ของไทยในอาเซียน โดยไทยมีมูลค่าการส่งออกกับประเทศบรูไนคิดเป็น 81.15 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีสินค้าส่งออกหลักคือ รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ ข้าว เครื่องจักรกลและส่วนประกอบ ปูนซีเมนต์ อาหารสัตว์เลี้ยง ผลิตภัณฑ์ยาง น้ำตาลทราย อัญมณีและเครื่องประดับ เครื่องปรับอากาศและส่วนประกอบหม้อแปลงไฟฟ้าและส่วนประกอบ เป็นต้น

จากแผนพัฒนาดังกล่าว จะเห็นได้ว่านโยบายที่ประเทศบรูไนได้ออกมาเพื่อส่งเสริมด้านการค้าการลงทุนนั้น เป็นนโยบายที่สามารถสร้างโอกาสให้กับประเทศไทยในด้านการค้าและการลงทุนให้มีอัตราที่สูงขึ้นได้ เนื่องจากไม่ได้มีคู่แข่งทางการค้าจำนวนมาก รวมไปถึงการเป็นพันธมิตรทั้งด้านการค้าอันยาวนาน

และการเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียนด้วยกันนั้น มีส่วนในการสร้างโอกาสในการลงทุนมากขึ้นยิ่งไปอีก โดยเฉพาะนโยบายในการส่งเสริมด้านการค้าและการลงทุนนั้นถือเป็นโอกาสที่ดีในการลงทุนของผู้ประกอบการไทยที่ควรอาศัยนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติของรัฐบาลบรูไนที่ให้สิทธิพิเศษหลายประการแก่นักลงทุนต่างชาติ

จากความสำคัญดังกล่าว บทความครั้งนี้จึงต้องการนำเสนอ (1) พัฒนาการเชิงนโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจภายใต้แผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไน และ (2) ศักยภาพและโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของประเทศไทยในบรูไน ซึ่งได้จากการศึกษาเป็นการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการตามแผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไน ได้แก่ ผู้อำนวยการ สำนักเศรษฐกิจอาเซียน กรมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ โดยบทความครั้งนี้นอกจากจะทำให้ทราบถึงพัฒนาการเชิงนโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจภายใต้แผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไนและศักยภาพและโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของประเทศไทยในบรูไนแล้ว ยังเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะได้อีกประเด็นหนึ่งด้วย

แผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไน

แผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไนหรือ Wawasan Brunei 2035 เกิดขึ้นมาจากการที่ประเทศบรูไนได้ตระหนักดีว่าทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติอันเป็นรายได้หลักที่สำคัญอันเป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงประเทศบรูไนให้เติบโตขึ้นได้นั้นกำลังจะหมดไป ซึ่งถือเป็นปัญหาหลักของประเทศ ทำให้ประเทศบรูไนต้องปฏิรูปและสร้างความหลากหลายทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลบรูไนต้องการที่จะปฏิรูปและสร้างแผนพัฒนาประเทศระยะยาวเพื่อที่จะเป็นวิสัยทัศน์ในการพัฒนาอนาคตของประเทศบรูไน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ชาติ รวมไปถึงเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนบรูไนในการที่จะพัฒนาประเทศไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะการลดการพึ่งพาจากอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ เพื่อสร้างความยั่งยืนและการพัฒนาของประเทศให้สำเร็จภายในในปี 2035 ซึ่งแผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไนมีความมุ่งมั่นที่จะผลักดันให้ประชาชนมีการศึกษาที่ดี มีทักษะความรู้สูงและมีคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการครองชีพที่ดี มีความมั่นคงด้านการเมือง สร้างเศรษฐกิจที่มีความเจริญเติบโตอย่างมีพลวัตและยั่งยืน และธำรงไว้ซึ่งสังคมที่มีค่านิยมที่ยั่งยืน (Government of Brunei Darussalam, 2015)

ยุทธศาสตร์หลัก 8 ด้าน

การที่ประเทศบรูไนจะสามารถบรรลุวิสัยทัศน์ Wawasan Brunei 2035 ได้นั้น รัฐบาลบรูไนจึงกำหนดยุทธศาสตร์หลัก ๆ ทั้งหมด 8 ด้าน (Brunei Economic Development Board, 2019) ได้แก่ (1) **ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา** รัฐบาลบรูไนได้ตระหนักดีว่าหากประชาชนได้รับการศึกษาที่ดีและมีคุณภาพก็จะถือเป็นการได้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน (2) **ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ** รัฐบาลบรูไนมีความต้องการที่จะสร้างเศรษฐกิจใหม่ให้แก่ประชากรและขยายโอกาสทางธุรกิจภายในประเทศบรูไน

โดยการส่งเสริมการลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งด้านอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซธรรมชาติและกลุ่มเศรษฐกิจนอกเหนือจากอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซ รวมถึงมีความพยายามที่จะส่งเสริมให้ประเทศบรูไนเป็นจุดหมายปลายทางการลงทุน โดยมุ่งเน้นไปที่การลงทุนเกี่ยวกับห้าสาขาธุรกิจที่สำคัญ ได้แก่ ธุรกิจฮาลาล ธุรกิจเกี่ยวกับเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ธุรกิจบริการการท่องเที่ยว และธุรกิจน้ำมันและก๊าซขั้นปลาย นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายในการเร่งการเติบโตและกระจายเศรษฐกิจของบรูไน ด้วยการดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (3) **ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง** รัฐบาลบรูไนมีความต้องการที่จะปกป้องความมั่นคงทางการเมืองและอำนาจอธิปไตยของประเทศ รวมถึงธำรงไว้ซึ่งความสามัคคี ปกป้องวัฒนธรรมและสังคม และความเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ (4) **ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาระบบองค์การ** รัฐบาลบรูไนมีความต้องการที่จะเสริมหลักธรรมาภิบาลทั้งในภาคสาธารณะและภาคเอกชน พัฒนาระบบการบริการสาธารณะให้มีคุณภาพสูง มีโครงสร้างการควบคุมตามกฎหมายที่สามารถปฏิบัติได้และทันสมัย รวมไปถึงพัฒนาระบบราชการให้มีประสิทธิภาพ (5) **ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น** รัฐบาลบรูไนต้องการที่จะเสริมสร้างโอกาสให้แก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รวมถึงช่วยให้ชาวบรูไนสามารถบรรลุความเป็นผู้นำทางธุรกิจและอุตสาหกรรมได้ด้วยการพัฒนาความแข็งแกร่งด้านการแข่งขันให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น (6) **ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน** รัฐบาลบรูไนมีความต้องการที่จะพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ได้ระดับมาตรฐานสากล โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษในด้านการศึกษา สุขภาพและอุตสาหกรรม (7) **ยุทธศาสตร์ด้านการประกันสังคม** รัฐบาลบรูไนมีความต้องการที่จะสร้างความมั่นใจว่าประเทศชาติจะมีความเจริญรุ่งเรือง ประชากรทั้งหมดจะได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและเหมาะสมและ (8) **ยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อม** รัฐบาลบรูไนมีความต้องการที่จะสร้างความมั่นใจว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงแหล่งที่อยู่ทางวัฒนธรรมจะได้รับการอนุรักษ์อย่างถูกต้องเหมาะสม อยู่ในสภาพที่ดีและปลอดภัย สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติของนานาชาติ

จากยุทธศาสตร์หลักทั้ง 8 ด้าน สะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลบรูไนได้เปลี่ยนทิศทางการดำเนินนโยบายที่แต่เดิมให้ความสำคัญกับมิติเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมน้ำมันเป็นหลัก มาเป็นให้ความสำคัญกับมิติเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ อาทิ ธุรกิจฮาลาล ธุรกิจเกี่ยวกับเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ธุรกิจบริการการท่องเที่ยว เป็นต้น รวมถึงสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศและพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับมิติทางการศึกษา ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการบริหารราชการและด้านความมั่นคงมากขึ้น

เป้าหมายของแผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไน

รัฐบาลบรูไนมีเป้าหมายที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จ สามารถทำให้ประชาชนในประเทศเป็นผู้มีการศึกษาและทักษะสูง ประสบความสำเร็จในการสร้างระบบการศึกษาที่ให้โอกาสแก่ทุกคนและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงจัดสรรที่อยู่อาศัยเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยความสำเร็จนั้นจะเป็นไปตามมาตรฐานสากล ยิ่งไปกว่านี้ยังมีเป้าหมายที่จะให้ประชาชน

มีคุณภาพชีวิตที่ดี ประชากรบรูไนจะได้รับการดูแลที่เหมาะสมและดีที่สุด มีมาตรฐานการใช้ชีวิตและมีความมั่นคงทางการเมือง ประเทศบรูไนมุ่งมั่นที่จะเป็นประเทศหนึ่งในสิบอันดับแรกของโลก

ในด้านเศรษฐกิจ ประเทศบรูไนมีเป้าหมายที่จะเป็นประเทศที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน สร้างเศรษฐกิจและการจ้างงานที่มีคุณภาพ ทั้งในภาครัฐและเอกชน มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดี โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประเทศบรูไนเป็นประเทศที่มีรายได้ต่อหัวของประชากรสูงติดอันดับ 1 ใน 10 ของโลก รวมถึงมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อสุลต่านและประเทศบรูไน เชื่อมมั่นในคุณค่าของศาสนาอิสลาม มีความอดทนและความสามัคคีในสังคม เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายและประสบความสำเร็จในปี 2035

จากทั้งหมดที่กล่าวมา ได้แสดงถึงความมุ่งมั่นของรัฐบาลบรูไน ที่ต้องการจะพัฒนาประเทศตั้งแต่ระดับจุลภาคไปจนถึงระดับมหภาค เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับประเทศบรูไน จากการพัฒนาประเทศชาติอย่างบูรณาการผ่านยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลได้นำมาปรับใช้ผ่านแผนพัฒนาแห่งชาติดังต่อไปนี้

แผนพัฒนาแห่งชาติ 5 ปี (Five Years National Development Plan)

นับตั้งแต่ปี 2007 จนถึงปี 2035 ยุทธศาสตร์และนโยบายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากวิสัยทัศน์บรูไน Wawasan Brunei 2035 ได้นำมาดำเนินการภายใต้แผนพัฒนาแห่งชาติ 5 ปี (Five Years National Development Plans) ตั้งแต่ฉบับที่ 9 (RKN 9) (ปี 2007 – 2012) และมีพัฒนาการของแผนต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1) แผนพัฒนาแห่งชาติบรูไนฉบับที่ 9 (RKN 9) แผนพัฒนาฉบับนี้เป็นแผนฉบับแรกในการดำเนินการภายใต้แผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไน (Wawasan Brunei 2035) โดยเริ่มมุ่งเน้นการพัฒนาและการสร้างความหลากหลายทางเศรษฐกิจของประเทศบรูไน ด้วยการให้ความสำคัญกับธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อการกระจายความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของชาติโดยเฉพาะในภาคธุรกิจที่ไม่ใช่น้ำมัน โดยสามารถจำแนกได้เป็นสองด้านหลัก ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

โดยในด้านเศรษฐกิจนั้น ประเทศบรูไนมียุทธศาสตร์การพัฒนา 5 ประการ ได้แก่ (1) **การพัฒนาภาคอุตสาหกรรม และการพาณิชย์** อาทิ การสร้างนิคมอุตสาหกรรม การพัฒนาท่าเรือเพื่อสร้างความหลากหลายทางเศรษฐกิจและเป็นศูนย์กลางของการถ่ายเทสินค้า (2) **ด้านการพัฒนาภาคเกษตรกรรม** รัฐบาลบรูไนได้พัฒนาระบบการปลูกข้าวและพัฒนาการประมงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (3) **การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสาร** รัฐบาลได้ทำการแปรรูปหน่วยงานทางด้านการคมนาคม สื่อสารและจัดตั้งหน่วยงานใหม่ขึ้นมาเพื่อควบคุมคุณภาพด้านการสื่อสาร โดยได้แยกการบริการและการออกกฎระเบียบควบคุมออกจากรัน เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับผู้ใช้บริการมากขึ้น (4) **การพัฒนาภาคการลงทุน** รัฐบาลได้สนับสนุนการลงทุนของต่างชาติ สนับสนุนและให้ความสนใจกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) รวมถึงมุ่งเน้นพัฒนาและพยายามให้ประเทศบรูไนเป็นศูนย์กลางการเงินในภูมิภาค นอกจากนี้ยังมีการดูแลนโยบายด้านการเงินให้สอดคล้องกับกฎชารีอะห์อีกด้วย และ (5) **การพัฒนาภาคการท่องเที่ยว** ถือได้ว่า

เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการสร้างความหลากหลายทางเศรษฐกิจบรูไน โดยรัฐบาลบรูไนตั้งเป้าหมายที่จะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวให้เป็นสองเท่าตั้งแต่ปี 2007 ไปจนถึงปี 2012 ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมและสร้างความยั่งยืนให้กับสถานที่ท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากนี้ประเทศบรูไนยังส่งเสริมการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ ในการกระจายสินค้า และบริการการท่องเที่ยว เพื่อช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐบาล รวมไปถึงเน้นพัฒนาเพื่อการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและบริการด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของการพัฒนาด้านสังคม รัฐบาลได้มียุทธศาสตร์การพัฒนา 4 ประการ ได้แก่ (1) **การพัฒนาทางการศึกษา** โดยรัฐบาลมุ่งเน้นในการพัฒนาเพื่อให้ประเทศบรูไนเป็นสังคมที่มีการศึกษาและมีทักษะสูงด้วยระบบการศึกษาระดับโลกที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้และทักษะต่าง ๆ ของเยาวชน โดยได้วางแนวระบบการศึกษาใหม่ที่เรียกว่า “ระบบการศึกษาของศตวรรษที่ 21” (2) **การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม** การให้ความสำคัญและใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อม (3) **การพัฒนาด้านสาธารณสุข** รัฐบาลบรูไนได้มุ่งเน้นการพัฒนาด้านสาธารณสุขเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชนชาวบรูไน เพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดีและอายุยืน สามารถเข้าถึงระบบสาธารณสุขได้อย่างครอบคลุมทั่วถึงและ (4) **การพัฒนาและสร้างที่อยู่อาศัยของประชาชน** โดยรัฐบาลได้มุ่งเน้นในการจัดหา และสร้างที่อยู่อาศัยให้ประชาชนทุกคนอย่างทั่วถึง

ดังนั้นแผนพัฒนาฉบับนี้จึงต้องการที่จะวางรากฐานการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไน ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างครอบคลุม

2) แผนพัฒนาแห่งชาติบรูไนฉบับที่ 10 (RKN10) เป็นแผนพัฒนาฉบับที่สองในชุดแผนพัฒนาแห่งชาติที่ดำเนินงานภายใต้แผนพัฒนาระยะยาวของบรูไนดารุสซาลาม Wawasan Brunei 2035 โดยแผนพัฒนาแห่งชาติฉบับนี้ มีจุดประสงค์เพื่อการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะ ซึ่งได้มีการวางแผนและเตรียมความพร้อมในรูปแบบของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อพัฒนาสังคม การดำเนินการของรัฐบาลสำหรับแผนพัฒนาฉบับนี้ ได้มุ่งเน้นผลักดันและให้ความสำคัญต่อความเจริญทางเศรษฐกิจ การปรับปรุงคุณภาพชีวิต และเสถียรภาพทางการเมือง เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนและผู้ที่อยู่อาศัยในประเทศบรูไน ซึ่งแผนนี้ได้ดำเนินการครอบคลุมตั้งแต่ปี 2012 ไปจนถึงปี 2017

โดยแผนพัฒนาฉบับที่ 10 นี้ กำหนดเนื้อหาที่ประเทศบรูไนต้องการจะพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนประเทศทั้ง 6 ประการ ได้แก่ (1) **การส่งเสริมให้ประชากรมีการศึกษาและมีทักษะสูง** โดยรัฐบาลบรูไนเล็งเห็นว่า การศึกษานั้นมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างประชากรที่มีทักษะสูง เป็นรากฐานที่แข็งแกร่งในการลดปัญหาความยากจนและสร้างความมั่นคงให้ประเทศ นอกจากนี้การศึกษายังเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาศักยภาพให้กับประชกรบรูไน ในการที่จะสามารถพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นแรงงานที่มีคุณภาพและมีฝีมือ เป็นที่ยอมรับในระดับสากล (2) **การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชน** รัฐบาลบรูไนมีความต้องการที่จะให้ผู้คนในบรูไนมีคุณภาพชีวิตที่ดีภายในปี 2035 รวมไปถึงต้องการให้ได้รับการจัดอันดับอยู่ในสิบอันดับแรกของโลกตามดัชนีการพัฒนามนุษย์แห่งสหประชาชาติ (UNDP) ซึ่งคุณภาพชีวิตนี้ต้องครอบคลุมทั้ง

ความสามารถในการพัฒนาตนเองและมีวิถีชีวิตที่ดี สามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ความรู้และการสนับสนุนที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน (3) **การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการทำธุรกิจ** โดยรัฐบาลบรูไนเล็งเห็นว่า ปัจจัยสำคัญในการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจคือ การพัฒนาและการสร้างสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่เอื้ออำนวยต่อนักลงทุน สามารถดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจได้ง่ายและรวดเร็ว ซึ่งไม่เพียงแต่การอำนวยความสะดวกในการลงทุนในประเทศเท่านั้น แต่ยังช่วยดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศด้วย (4) **การสร้างควมมีประสิทธิภาพและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความรู้และนวัตกรรม** ซึ่งรัฐบาลบรูไนเล็งเห็นว่าความรู้และนวัตกรรมจะเป็นรากฐานสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาประเทศในด้านการผลิตเพื่อสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ (5) **การสร้างธรรมาภิบาลและความทันสมัยของรัฐบาล** รัฐบาลได้มุ่งหน้าปรับปรุงกระบวนการและกฎระเบียบของรัฐบาลให้มีการตัดสินใจที่รวดเร็ว การพัฒนาคุณภาพการให้บริการสาธารณะลดกฎระเบียบที่ยุกยักและความล่าช้าของระบบราชการให้น้อยที่สุด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยในการเพิ่มผลผลิตให้ภาครัฐและเอกชน ช่วยเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้และ (6) **การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีคุณภาพสูงและยั่งยืน** โดยรัฐบาลบรูไนได้เล็งเห็นว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคุณภาพสูงและยั่งยืนนั้น เป็นตัวแปรสำคัญสำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (Department of Economic Planning and Development, 2012)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแผนพัฒนาแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้ตั้งเป้าหมายในการให้ความสำคัญกับความพยายามในการเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านการเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตอย่างยั่งยืน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้และนวัตกรรม รวมไปถึงการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจซึ่งจำเป็นที่จะต้องอาศัยการสนับสนุนจากความสามารถในการผลิตและความรู้ด้านนวัตกรรม

3) แผนพัฒนาแห่งชาติบรูไนฉบับที่ 11 (RKN11) แผนพัฒนาแห่งชาติบรูไนฉบับที่ 11 นั้นเป็นแผนพัฒนาที่เริ่มใช้ตั้งแต่ปี 2018 ไปจนถึงปี 2022 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างความมั่นใจในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนของประเทศบรูไนและสานต่อจากแผนพัฒนาแห่งชาติฉบับที่ 10 ซึ่งรัฐบาลบรูไนได้กำหนดเนื้อหาที่ประเทศบรูไนต้องการจะสานต่อและพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนประเทศ 5 ประการ ได้แก่ (1) **การส่งเสริมด้านการศึกษา** โดยรัฐบาลบรูไนยังคงให้ความสำคัญกับการศึกษาของประชาชนเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพและมีฝีมือ เป็นที่ยอมรับในระดับสากล (2) **การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน** โดยรัฐบาลเล็งเห็นว่าโครงสร้างพื้นฐานนั้นมีบทบาทสำคัญในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งในการที่จะพัฒนาประเทศนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการสร้างพื้นฐานที่ดี ครอบคลุมและทั่วถึง อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน รวมถึงสามารถมีส่วนร่วมทำให้มีการพัฒนาทางด้านของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศเช่นกัน (3) **การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ** รัฐบาลบรูไนยังคงให้ความสำคัญกับการสร้างความหลากหลายทางเศรษฐกิจซึ่งถือเป็นหัวใจหลักสำคัญในการพัฒนา โดยได้มีการกระจายความหลากหลายทางเศรษฐกิจไปยังภาคธุรกิจอื่น ๆ ที่มีศักยภาพ นอกจากนี้รัฐบาลยังมีแผนดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ เพื่อช่วยสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ และ

สามารถสร้างงานให้กับประชาชนชาวบรูไนให้มีอัตราที่เพิ่มขึ้นได้อีกด้วย (4) การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งรัฐบาลบรูไนยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากเล็งเห็นว่าจะสามารถทำให้ประเทศเติบโตอย่างยั่งยืนได้และมีส่วนสำคัญต่อการเติบโตของกิจกรรมทางเศรษฐกิจอีกด้วย ทั้งนี้รัฐบาลมุ่งเน้นการเสริมสร้างความน่าดึงดูดใจและความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยวและปรับปรุงคุณภาพการบริการ การท่องเที่ยวเป็นหลักและ (5) การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม โดยรัฐบาลได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการปกป้องและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประเทศอันเกิดจากมลภาวะและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไป โดยการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมนั้นดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยรัฐบาลได้มี ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้วยการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุป แผนพัฒนาแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้ตระหนักถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวบรูไน โดยมุ่งเน้นเสริมสร้างความมั่นใจให้กับชาวบรูไนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น รวมไปถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการใช้ทรัพยากรของประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุดและไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ในการเสริมสร้างและพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานประเทศเพื่อตอบสนองต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการสร้างความ เจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ จากเนื้อหาของแผนพัฒนาแห่งชาติ 5 ปีทั้งหมดที่กล่าวมานั้น ได้แสดงให้เห็นถึง พัฒนาการของยุทธศาสตร์ชาติ ที่ได้ดำเนินการสอดคล้องไปกับแผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไน (Wawasan Brunei 2035) ซึ่งได้มีทั้งการปรับปรุง สานต่อ เพื่อให้การพัฒนาประเทศนั้นเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะ ในการปฏิรูปทางเศรษฐกิจให้มีความหลากหลายมากขึ้น ลดการพึ่งพารายได้จากอุตสาหกรรมน้ำมัน และก๊าซ ธรรมชาติเพียงอย่างเดียว รวมถึงในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ประเทศนั้นมีความยั่งยืน และการ พัฒนาเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ และสามารถสร้างความประสบความสำเร็จภายในปี 2035

แผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไน: ความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค

การดำเนินการตามแผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไนทำให้ประเทศบรูไน บรรลุเป้าหมายของการพัฒนา คุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานได้เกือบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นมาตรฐานการศึกษาและสาธารณสุขที่อยู่ในระดับที่สูงที่สุด ของประเทศกำลังพัฒนาในโลก ประเทศที่คุณภาพชีวิตและมีรายได้ต่อหัวสูงที่สุดในเอเชีย

นอกจากนี้จากการดำเนินงานของรัฐบาลบรูไนที่ได้มีนโยบายส่งเสริมและรองรับผู้ประกอบการ มากมาย การส่งเสริมให้เกิดการลงทุนมากยิ่งขึ้นในภาคอุตสาหกรรมอื่น ๆ ตามนโยบายการพัฒนาโครงสร้าง เศรษฐกิจที่หลากหลาย ได้แก่ อุตสาหกรรมฮาลาล อุตสาหกรรมด้านการเกษตร อุตสาหกรรมโลจิสติกส์ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เป็นต้น (สถานเอกอัครราชทูต ณ บันดาร์เสรีเบกาวัน, 2562) ทำให้ประเทศบรูไนเป็นประเทศที่มีบรรยากาศการลงทุนและการประกอบธุรกิจที่ ง่ายและเอื้ออำนวยต่อนักลงทุนต่างชาติ ปัจจุบันจึงมีประเทศต่าง ๆ อาทิ จีน รัสเซีย และมาเลเซีย เข้ามา ลงทุนในนิคมอุตสาหกรรม Palau Muara Besar อย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปัจจุบันประเทศบรูไนได้รับการจัด อันดับด้านความสะดวกในการดำเนินธุรกิจ (Ease of Doing Business – EoDB) จาก World Bank Doing

Business Report ประจำปี 2018 ในฐานะประเทศที่มีพัฒนาการด้านความสะดวกในการดำเนินธุรกิจมากที่สุดในโลกสามปีติดต่อกัน ซึ่งเป็นผลมาจากการที่บรูไนได้รับการจัดอันดับด้านความสะดวกในการดำเนินธุรกิจจากอันดับที่ 105 ในปี 2014 มาเป็นอันดับที่ 56 ในปีปัจจุบัน (จัดอันดับจาก 190 ประเทศที่เข้าร่วม) และมีคะแนนประสิทธิภาพโดยรวม (Distance to Frontier, DTF) ที่ 70.60 คะแนน รวมไปถึงรายงานของ Asian Development Outlook 2019:

Strengthening Disaster Resilience ของ Asian Development Bank (ADB) ยังได้คาดการณ์ว่าเศรษฐกิจบรูไนในปี 2562 และปี 2563 จะมีอัตราการขยายตัวอยู่ที่ร้อยละ 1.0 และ 1.5 ตามลำดับ ซึ่งยังคงการเติบโตแม้จะไม่สูงมากนักก็ตาม

อย่างไรก็ตามแม้ว่ามาตรฐานการครองชีพของประชาชนบรูไนจะสูงขึ้นจากการดำเนินการตามแผนพัฒนาวิสัยทัศน์แล้วก็ตาม แต่รัฐบาลบรูไนยังจำเป็นต้องวางแผนให้สอดคล้องไปกับสังคมและเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา โดยปัจจุบันการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศบรูไนยังไม่มี ความมั่นคงมากนัก แม้แหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจะมีส่วนช่วยต่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ แต่การเติบโตทางเศรษฐกิจก็ได้เติบโตตามการเติบโตของประชากร เนื่องจากราคาน้ำมันในตลาดโลกที่มีลักษณะผันผวนมาโดยตลอดนับตั้งแต่ในช่วงปี 2014 เป็นต้นมา ประกอบกับปัญหาในการเพิ่มผลผลิตของอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซของบรูไน ทำให้เกิดผลกระทบในทางลบอย่างมากต่องบประมาณของภาครัฐและมีผลต่อการจ้างงานของชาวบรูไนอีกด้วย สะท้อนให้เห็นจากอัตราการว่างงานของประเทศที่มีอัตราสูงถึงร้อยละ 9.3 (Department of Economic Planning and Development, 2561) ซึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐไม่สามารถผลิตแรงงานที่มีทักษะตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน ชุมชนธุรกิจในท้องถิ่นยังคงอ่อนแอและไม่สามารถสร้างโอกาสการจ้างงานได้มาก ทำให้รัฐบาลบรูไนต้องให้ความสำคัญกับการสร้างโอกาสในการจ้างงานและมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของประชาชนชาวบรูไน รวมถึงเสริมสร้างศักยภาพให้แก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ยิ่งไปกว่านั้นโครงการต่าง ๆ ที่รัฐบาลต้องการที่จะพัฒนาต้องใช้งบประมาณมหาศาล อาทิ โครงสร้างพื้นฐาน ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนักเนื่องมาจากราคาน้ำมันที่ผันผวนส่งผลทำให้งบประมาณภาครัฐอยู่ในสถานะขาดดุลและส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างประเทศ จนนำไปสู่การขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจได้

นอกจากนี้แม้ว่าประเทศบรูไนจะเปิดโอกาสให้ประเทศต่าง ๆ เข้ามาลงทุนในประเทศ แต่ในด้านการขนส่งสินค้ายังถือว่ามียุโรปสรรคอยู่ โดยเรือบรรทุกสินค้าไปบรูไนมีสินค้าเฉพาะเที่ยวไป แต่ไม่มีสินค้าในเที่ยวกลับ ข้อมูลจาก Trading Economics (Trading Economics, 2018) ประจำปี 2018 ระบุว่า ประเทศบรูไนมีสินค้าส่งออกหลัก ๆ คือ น้ำมันและก๊าซธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้มีสินค้าที่นอกเหนือจากอุตสาหกรรมเหล่านี้ส่งออกไปมากนัก จึงทำให้ต้นทุนการขนส่งสินค้าเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ขั้นตอนและกระบวนการสั่งซื้อและการขนส่งสินค้าของบรูไนยังขาดความคล่องตัว ข้อจำกัดด้านการค้าที่ยังเคร่งครัดมากโดยเฉพาะการนำเข้า

สินค้าประเภทอาหาร อาทิ เนื้อวัว เนื้อแพะ เนื้อแกะ เนื้อไก่ เป็นต้น ที่จะต้องเป็นอาหารฮาลาลเท่านั้น ซึ่งต้องอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบและการกำกับควบคุมดูแลภายใต้กระทรวงศาสนาบรูไน

รวมถึงในด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่แม้ว่าจะเป็นหนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่สำคัญ แต่ประเทศบรูไนมีเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โดดเด่น เช่น การท่องเที่ยวแบบสัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมการเดินป่าและชมสัตว์ป่าและการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอิสลามที่รัฐบาลตั้งใจยกระดับให้เป็นจุดหมายปลายทางแห่งศาสนา ส่วนการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ มีน้อย อีกทั้งเนื่องจากประเทศบรูไนเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายทางศาสนาอิสลามอย่างกฎหมายซารีฮ์ ทำให้มีข้อจำกัดและข้อห้ามมากมายสำหรับนักท่องเที่ยว อาทิ สถานที่ทางศาสนาไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวที่นับถือศาสนาอื่นเข้าไปเที่ยวชมและหลายสถานที่ท่องเที่ยวไม่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากนัก

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ได้ระบุว่า

“การลงทุนในด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศบรูไนมีความน่าสนใจมาก แต่การที่จะไปลงทุนได้นั้น ประเทศบรูไนก็ควรสร้างแหล่งท่องเที่ยว หรือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพควบคู่มาด้วยเช่นกัน”

สถานการณ์การค้าการลงทุน ศักยภาพและโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของประเทศไทยในบรูไน

ประเทศบรูไนกับประเทศไทยนั้น ต่างก็เป็นหนึ่งในสมาชิกประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) แม้จะมีความร่วมมือกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ไม่ว่าจะด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจ มีการทำบันทึกความเข้าใจร่วมกัน แต่ประเทศบรูไนกับประเทศไทยยังไม่มีความร่วมมือในเชิงหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) หรือการลงทุนสัญญาที่เป็นรูปธรรมอย่างจริงจังเกิดขึ้น ส่วนความสัมพันธ์ในเชิงคู่ค้ากัน มีบ้างแต่ยังถือว่ามีย่านน้อยเมื่อเทียบกับประเทศอื่นในประชาคมอาเซียน ซึ่งบรูไนเป็นเพียงคู่ค้าลำดับที่ 9 ของไทยและเป็นการนำเข้ามากกว่าส่งออก โดยประเทศไทยมีสินค้าที่ส่งออกไปประเทศบรูไนมากที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ รองลงมาได้แก่ ข้าวและน้ำมันสำเร็จรูป ส่วนในด้านการนำเข้า บรูไนเป็นตลาดนำเข้าลำดับที่ 8 ของไทยในอาเซียน ซึ่งสินค้านำเข้าจากบรูไนมากที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ น้ำมันดิบ เคมีภัณฑ์ เครื่องจักรกลและส่วนประกอบของเครื่องจักรกล (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2562) ทำให้การค้าระหว่างไทยกับบรูไนเป็นการค้าที่ขาดดุล อีกทั้งในด้านการลงทุนมีบริษัทของไทยไปลงทุนในประเทศบรูไนจำนวนน้อย โดยบริษัทที่ไปลงทุนหลัก ๆ มีเพียงด้านการรับเหมาก่อสร้าง สถาปนิก และการเปิดธุรกิจอย่างร้านอาหารของ ร้านอาหารเท่านั้น แต่ยังคงถือว่ามีส่วนค่อนข้างน้อยมาก

นอกจากนี้แม้การค้าและการลงทุนบางกิจการในประเทศบรูไนยังมีข้อจำกัด แต่การที่ประเทศบรูไนเปิดกว้างในด้านการลงทุนที่มากขึ้น รวมทั้งเปิดรับสินค้าจากต่างประเทศ ก็ได้ทำให้ภาคเอกชนไทยที่มีศักยภาพในการลงทุนในประเทศบรูไน โดยควรมองว่าประชากรบรูไนถือว่าเป็นผู้ที่กำลังซื้อสูง เพียงแต่ที่ผ่าน

มาอาจจะไม่เป็นที่น่าสนใจและน่าจับตามอง อย่างไรก็ตามแผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไนก็ได้เปิดโอกาสให้ประเทศไทยมีโอกาสเข้าไปลงทุนในประเทศบรูไนหลายประการ ได้แก่

1) ด้านอุตสาหกรรมเกษตร ประเทศบรูไนได้ให้ความสำคัญในด้านการเกษตรเป็นอย่างมาก โดยแผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไนมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความมั่นคงทางอาหารให้แก่ประเทศและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้เพียงพอกับการบริโภคภายในประเทศ โดยเฉพาะการเพาะปลูกข้าวให้ได้ปริมาณมากพอ ซึ่งประเทศไทยมีศักยภาพในการส่งออกสินค้าด้านเกษตร เนื่องจากประเทศไทยมีความร่วมมือทางด้านการเกษตรกับบรูไนอยู่แล้ว ทั้งในด้านการให้ความช่วยเหลือด้านการปลูกข้าว การหารือเกี่ยวกับการให้ความร่วมมือด้านการเพิ่มผลผลิตข้าวแก่บรูไนและการทำคู่ค้า ภายใต้บันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านการเกษตรระหว่างสองประเทศ

2) ด้านอุตสาหกรรมประมง อุตสาหกรรมประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และอาหารทะเลแปรรูปในประเทศบรูไนยังคงอยู่ในระยะเริ่มต้น เช่นเดียวกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ ในประเทศที่ไม่ใช่อุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ โดยการทำประมงในบรูไนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 70 ยังเป็นการทำประมงพื้นบ้าน มีการทำประมงในเชิงพาณิชย์จำนวนน้อย ทำให้บรูไนต้องพึ่งพาการนำเข้าอาหารทะเลจากต่างประเทศ อีกทั้งประเทศไทยยังมีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันสูงในอุตสาหกรรมประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและอาหารทะเลแปรรูปในตลาดโลก ทำให้ประเทศไทยมีศักยภาพในการส่งสินค้าอาหารทะเลไปยังประเทศบรูไนได้ อีกทั้งยังสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลของบรูไนซึ่งปัจจุบันยังไม่มีคู่แข่งที่เข้าไปจับจองใช้ประโยชน์มากนัก

3) ด้านอุตสาหกรรมฮาลาล ประเทศบรูไนมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ประเทศบรูไนต้องการสินค้าฮาลาลสำหรับการบริโภค ทำให้ประเทศบรูไนเป็นตลาดอาหารฮาลาลขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของอาเซียน โดยแผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไนมีความต้องการที่จะพัฒนาให้ประเทศบรูไนเป็นศูนย์กลางของอาหารฮาลาลในภูมิภาค ขณะที่ประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศหนึ่งที่มีศักยภาพในการผลิตอาหารฮาลาล เป็นแหล่งวัตถุดิบที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในตลาดโลก ดังที่ผู้อำนวยการผู้อำนวยการสำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ (สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2562) ระบุว่า

“สินค้าฮาลาลนั้น ถือเป็นหนึ่งในสินค้าที่เราทำได้ดี มีมาตรฐาน แล้วเป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยในการที่เราจะเข้าไปลงทุนในบรูไนได้อย่างถูกต้อง ก็จำเป็นที่จะต้องไปทำการ Certified ก่อน ว่าได้มาตรฐานฮาลาล และถูกตามหลักการจริง ๆ”

ดังนั้นวิสัยทัศน์บรูไนจึงทำให้ประเทศไทยมีโอกาสที่ดีสำหรับผู้ประกอบการไทยสำหรับการส่งออกสินค้าฮาลาลไปยังตลาดบรูไน

4) **ด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว** ประเทศบรูไนได้มีการพัฒนาและส่งเสริมภาคการท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในแผนของการสร้างความหลากหลายทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอย่างมาก โดยรัฐบาลบรูไนมีความต้องการที่จะพัฒนาความเติบโตอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวในประเทศบรูไน ทำให้ผู้ประกอบการไทยมีโอกาสนในการลงทุนด้านดังกล่าว โดยเฉพาะสาขาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นอกจากนี้สภาพภูมิประเทศของไทยและบรูไนยังมีความคล้ายคลึงกันเพราะเป็นพื้นที่ป่าฝนเขตร้อนเช่นเดียวกัน จึงทำให้สามารถนำองค์ความรู้บางส่วนไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ใหม่ได้ไม่ยาก

5) **ด้านการลงทุนทำธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)** ประเทศบรูไนมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจจากที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรน้ำมันเป็นหลัก ไปสู่โครงสร้างเศรษฐกิจที่หลากหลายมากขึ้น จึงมีนโยบายที่เน้นส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง และเน้นการเติบโตของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) โดยธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ถือเป็นรูปแบบการลงทุนที่ผู้ประกอบการไทยมีโอกาสรประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการสนับสนุนที่ดีจากรัฐบาลบรูไน จึงถือเป็นโอกาสอันดีของนักลงทุน และผู้ประกอบการไทยที่จะเข้าไปประกอบธุรกิจ หรือลงทุนในประเทศบรูไน

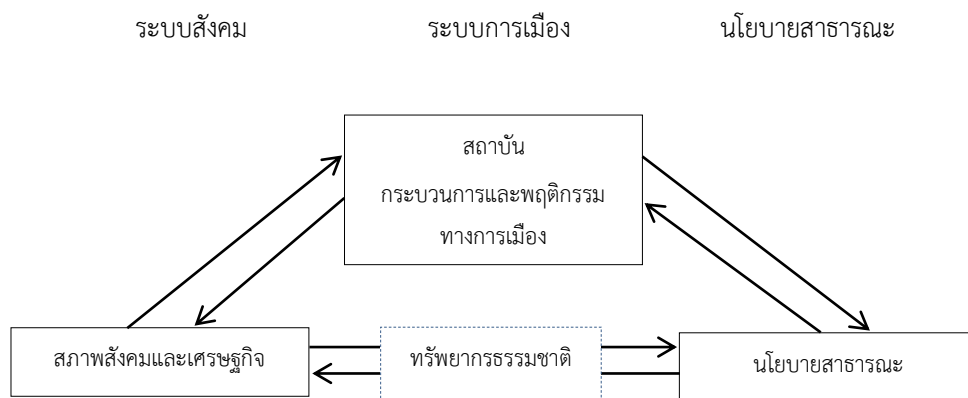
อย่างไรก็ตามนักลงทุนควรศึกษาสิทธิประโยชน์การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศไทยกับประเทศบรูไน รวมไปถึงการศึกษาใบอนุญาตในการทำการค้า และการลงทุนต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาและทำความเข้าใจวัฒนธรรมของประเทศบรูไนซึ่งเป็นรัฐอิสลาม นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐของไทย ควรมีการเจรจาหรือหารือร่วมกันกับรัฐบาลประเทศบรูไนเพื่อสร้างข้อตกลงหรือความร่วมมือในการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) เพื่อพัฒนานโยบายทางการค้าและการลงทุนร่วมกันอย่างจริงจังมากขึ้น รวมไปถึงมีการสนับสนุน และให้ข้อมูลในการลงทุนสำหรับนักลงทุนอย่างละเอียด เนื่องจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเทศบรูไนในปัจจุบันมีจำกัด อาทิ กฎระเบียบในการเข้ามาทำการค้า หรือการลงทุน เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผล

ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ กำลังดำเนินนโยบายนำเอาทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง อาทิ เมียนมาที่กำลังดำเนินนโยบายปฏิรูปภาคพลังงานควบคู่ไปกับการปฏิรูปเศรษฐกิจด้านการลงทุน (ปานหทัย วาสนาวิจิตร, 2561) หรือแม้แต่ประเทศไทยที่อัตราการใช้ทรัพยากรดังกล่าวมีมากกว่าอัตราการผลิต นโยบายด้านพลังงานจึงเกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงด้านพลังงานด้วยการใช้พลังงานทดแทน (ธนัฐตฤณ บุนนาค, 2558; กระทรวงพลังงาน, 2562) ประเทศบรูไนกลับมีลักษณะที่แตกต่าง การก่อรูป (policy formation) ของแผนพัฒนาวิสัยทัศน์บรูไน หรือ Wawasan Brunei 2035 ขึ้นมาเป็นนโยบายหลักหรือนโยบายระดับชาติ (ชนิดา จิตตรุทธะ, 2562, น. 25) เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ กล่าวคือ สถานการณ์ที่ทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติอันเป็นรายได้หลักที่สำคัญของประเทศกำลังจะหมดไป ทำให้ประเทศบรูไนต้องสร้างแผนพัฒนาประเทศระยะยาวเพื่อสร้างความยั่งยืน ดังนั้นการก่อตัวนโยบายสาธารณะของประเทศบรูไนจึงไม่ได้เกิดจากปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในปัจจุบันหรือที่กำลังจะเกิดขึ้นในระยะเวลายันใกล้ ไม่ได้เริ่มต้นจากปัญหาของ

ปัจเจกชนก่อน (individual problem) (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2562, น.369) แต่เป็นปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตจากการหมดไปของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นเสาหลักในการพัฒนาประเทศซึ่งกลายมาเป็นปัญหาสาธารณะ (public problem) และเป็นปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่ออย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนาประเทศซึ่งรัฐบาลบรูไนจำเป็นต้องหยิบยกขึ้นมาเป็นปัญหาระดับชาติ (policy issue) (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2562, น.369) และเป็นปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อปัญหาสาธารณะอื่น ๆ ตามมา ดังนั้นวิสัยทัศน์บรูไนจึงเกิดจากปัญหาสาธารณะที่มีลักษณะเฉพาะนอกเหนือจากปัญหาสาธารณะที่ชนิดา จิตตรุทธะ (2562, น.52-53) ระบุไว้ ได้แก่ ปัญหาที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ปัญหาที่เกิดจากความรุนแรงทางการเมือง ปัญหาที่มีการแตกตัวและขยายวงกว้างออกไป ปัญหาที่มีความกระเทือนต่อความรู้สึกและเป็นที่น่าสนใจของมวลชน ปัญหาที่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ปัญหาที่มีลักษณะทำลายอำนาจและความชอบธรรมของรัฐและปัญหาร่วมสมัยของสังคมหรือสังคมโลก

ดังนั้นในกรณีของวิสัยทัศน์บรูไน หากประยุกต์ใช้กรอบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลตามแนวทางของ Thomas R. Dye (1995 อ้างถึงในสมบัติ อารังธัญวงศ์, 2562, น.106-113) จะทำให้ได้กรอบการวิเคราะห์ดังภาพที่ 1 ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์แบบโต้ตอบซึ่งกันและกัน (reciprocal relationships) ระหว่างตัวแปร 4 ตัว ได้แก่ ระบบสังคม (สภาพสังคมและเศรษฐกิจ) ระบบการเมือง (สถาบันกระบวนการและพฤติกรรมทางการเมือง) นโยบายสาธารณะและทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นทั้งปัจจัยแทรกเชิงสาเหตุและผล ที่สัมพันธ์กับระบบสังคมและนโยบายสาธารณะ (นโยบายวิสัยทัศน์บรูไน)

ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของนโยบายวิสัยทัศน์บรูไน

สำหรับผู้เขียนอาจจัดได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังหมดไปของประเทศบรูไนเป็นปัญหาสาธารณะที่มีความแปลกใหม่ของปัญหา (novelty of problem) ตามที่สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2562, น.375) ระบุไว้ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาของประเทศบรูไนจึงมิใช่การแก้ไขปัญหาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง จึงนำมาสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศ 8 ด้าน ได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์

ด้านการพัฒนาระบบองค์การ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ยุทธศาสตร์ด้านการประกันสังคม และยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งยุทธศาสตร์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นคุณลักษณะของนโยบายสาธารณะ 3 ประการ ได้แก่ (1) แผนวิสัยทัศน์บรูไนเป็นนโยบายมุ่งเน้นขอบเขตเฉพาะด้าน (sectorial policies) โดยมุ่งเน้นตามเนื้อหาสาระของการจัดทำนโยบาย (substantive matters or substantive policies) (2) ประเด็นในแต่ละยุทธศาสตร์แสดงให้เห็นว่าแผนวิสัยทัศน์บรูไนเป็นนโยบายสาธารณะในเชิงการกระจายทรัพยากรหรือการกระจายผลประโยชน์ (distributive policy) และ (3) เป็นนโยบายที่สะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันของปัญหา นโยบายสาธารณะ จากเรื่องหนึ่งไปสู่ปัญหาอื่น ๆ (Interdependence) (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2562; ชนิตา จิตตรุทธะ, 2562)

เนื่องจากวิสัยทัศน์บรูไนเป็นนโยบายสาธารณะที่รัฐบาลบรูไนใช้ในเป็นเครื่องมือในการบริหารและพัฒนาประเทศ นโยบายดังกล่าวจะไม่สมบูรณ์หากไม่ได้รับการนำไปปฏิบัติให้ปรากฏเป็นจริง (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2562, น.45) ดังนั้นรัฐบาลบรูไนจึงจัดทำแผนระยะยาว (long-term planning) เพื่อรองรับนโยบายดังกล่าวผ่านแผนพัฒนาแห่งชาติ โดยยุทธศาสตร์ในแต่ละด้านภายใต้วิสัยทัศน์บรูไน ประเทศบรูไนได้นำมาบรรจุไว้ภายใต้แผนพัฒนาแห่งชาติ 5 ปี นับตั้งแต่ปี 2007 ไปจนถึงปี 2035 ได้แก่ แผนพัฒนาแห่งชาติบรูไนฉบับที่ 9 (RKN แผนพัฒนาแห่งชาติบรูไนฉบับที่ 10 (RKN10) แผนพัฒนาแห่งชาติบรูไนฉบับที่ 11 (RKN11)

อย่างไรก็ตามแม้การดำเนินงานตามเป้าหมายของแผนวิสัยทัศน์บรูไนจะยังคงมีอุปสรรคอยู่พอสมควร อาทิ ประเทศบรูไนยังคงต้องอาศัยผลผลิตจากน้ำมันเป็นฐานในการพัฒนา แต่ด้วยราคาน้ำมันในตลาดโลกที่มีลักษณะผันผวน ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเงินการคลังของประเทศ อัตราการว่างงานที่สูงขึ้น อุปสรรคในการขนส่งสินค้า ข้อจำกัดด้านการค้าที่ยังเคร่งครัดทำให้เกิดข้อจำกัดในการค้าระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวยังขาดความโดดเด่นและข้อห้ามทางศาสนาทำให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่จากแผนวิสัยทัศน์ดังกล่าวทำให้ประเทศไทยมีศักยภาพและโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของประเทศไทยในบรูไนใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านอุตสาหกรรมเกษตร ด้านอุตสาหกรรมประมง ด้านอุตสาหกรรมฮาลาล ด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และด้านการลงทุนทำธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) จากที่เดิมประเทศบรูไนกับประเทศไทยมีความร่วมมือกันน้อย หรือแม้แต่ประเทศอื่นๆ ที่เดิมมีความสัมพันธ์กันในแง่ของผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง อุตสาหกรรมน้ำมันเป็นหลัก ก็ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นความร่วมมือด้านอื่น ๆ อาทิ ประเทศญี่ปุ่นที่ปรับนโยบายจากที่สนใจบรูไนในฐานะแหล่งพลังงานที่สำคัญแหล่งหนึ่งของญี่ปุ่นมาเป็นการดำเนินความสัมพันธ์โดยเน้นความร่วมมือในการอบคอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจและความมั่นคงมากยิ่งขึ้น (นภดลชาติประเสริฐ, 2561)

เอกสารอ้างอิง/References

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, สำนักประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศส่วนบริหารงานทวิภาคี. (2562). ข้อมูลการค้าไทย - บรูไน. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2562 จาก http://www.dtn.go.th/files/60/ASIA/Brunei_2s_0862.pdf

- กรมประชาสัมพันธ์. วิสัยทัศน์บรูไน พ.ศ. 2578. (2559). สืบค้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2562 จาก http://www.asean thai.net/ewt_news.php?nid=5867&filename=index
- กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. ยานยนต์และชิ้นส่วน. (2559). สืบค้นเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2562 จาก <http://www.thaibiz.net/th/business/70/>
- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2561). Factsheet บรูไน มกราคม 2561. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2562 จาก https://www.ditp.go.th/ditp_web61/article_subview.php?filename=contents_attach/21328/221328.pdf&title=221328&cate=937&d=0
- กระทรวงการต่างประเทศ, กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, ศูนย์ธุรกิจสัมพันธ์, สถานเอกอัครราชทูต ณ บันดาร์เสรีเบกาวัน. (2562). รู้จัก Kandol โครงการเพาะปลูกข้าวบรูไน โอกาสใหม่ของคนไทยในการเข้าไปเช่าพื้นที่เพาะปลูก. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2562 จาก https://globthailand.com/brunei_0007/
- กระทรวงพลังงาน. (2562). นโยบายด้านพลังงานของรัฐบาล. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2562 จาก <https://energy.go.th/2015/government-energy-policy/>
- กระทรวงพาณิชย์. (2557). รอบรู้เรื่องการลงทุนในอาเซียน : บรูไน ดารุสซาลาม. กรุงเทพฯ : กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.
- กองส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2559). ประเทศบรูไนดารุสซาลาม. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2562 จาก <https://toi.boi.go.th/information/asian/9>
- กองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. (2550). ความสัมพันธ์ไทยกับบรูไน. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2562 จาก <http://www.dooasia.com/info-brunei/.ความสัมพันธ์ไทย บรูไน/>
- จุฬารัตน์ ขอบใจกลาง. (2561). การศึกษาความสามารถในการแข่งขัน ปัจจัยสำคัญที่ก่อปัญหาในการดำเนินธุรกิจ และอุตสาหกรรมที่มีโอกาสขยายตลาดในตลาดอาเซียน. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 11(3), น. 139-151.
- ชนิดา จิตตรุทธะ. (2562). นโยบายสาธารณะ แนวคิด การวิเคราะห์และกรณีศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐานิญา โอฆะพนม และ ฐิติวรรณ ศรีเจริญ. (2559). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติในประเทศไทย. วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ และการสื่อสาร, 11(2), น.75-87.
- เดอะริช วาริช. (2560). ส่องบรูไน ดูวิสัยทัศน์ในวันที่น้ำมันใกล้หมด. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2562 จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/11253>
- ธนัฐฤตฤณ บุนนาค. (2558). เศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการทรัพยากรพลังงาน: กรณีก๊าซธรรมชาติและน้ำมัน. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 23(43), 107-125.

- นภดลชาติประเสริฐ. (2561). บรูไนดารุสซาลามหลังได้รับเอกราช 34 ปีแห่งความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลง, ปทุมธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บริษัท โบลลิเกอร์ แอนด์ คอมพานี (ประเทศไทย) จำกัด. (2556). รายงานฉบับสมบูรณ์ รายงานการวิเคราะห์อุตสาหกรรม และพื้นที่เป้าหมายเชิงลึกของเนการาบรูไนดารุสซาลาม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.
- บุญชัย ใจเย็น. (2555). AEC: Thai กับประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ: หจก.แสงดาว.
- ปิยธิดา โคกโพธิ์. (2561). สสำรวจและศึกษาข้อมูลพื้นฐานของประเทศบรูไนดารุสซาลาม: ด้านมิติทางการต่างประเทศ. วารสารการเมืองการปกครอง, 8(1), น.246-257.
- ภาณุมาศ ต้อยตาจม, สุพรรณิกา ลือชาศรีศรี และปิยะลักษณ์ พุทธรังศรี. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในอุตสาหกรรมยานยนต์ของอาเซียน-5. วารสารคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 20(2), น.7-35.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร. (2562). การค้าระหว่างประเทศของไทยกับบรูไน. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2562 จาก <http://tradereport.moc.go.th/Report/Default.aspx?Report=TradeThSummary>
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2554). พฤติกรรมผู้บริโภคในอาเซียน. ตัวแปรสำคัญที่ SMEs ไทยควรรู้ก่อนก้าวสู่ AEC. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2562 จาก https://www.ditp.go.th/contents_attach/90559/90559.pdf
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2562). นโยบายสาธารณะ แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ (พิมพ์ครั้งที่ 30) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาธรรม.
- ส่วนบริหารงานทวิภาคี สำนักอาเซียน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2562). บรูไนดารุสซาลาม. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2562 จาก http://www.dtn.go.th/files/60/ASIA/Brunei_cp_0361.pdf
- สำนักเลขาธิการวุฒิสภา. (2558). ข้อมูลของบรูไนดารุสซาลาม. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2562 จาก http://web.senate.go.th/w3c/senate/pictures/content/file_1434343573.pdf
- Aaron Wong. (2019, April 25). Brunei in early phase of developing SME policies but advancing rapidly. Retrieve from <https://www.bizbrunei.com/2019/04/brunei-in-early-phase-of-developing-sme-policies-but-advancing-rapidly-aspi/>
- Brunei Economic Development Board. About BEDB. (2019, October 20). Retrieve from <http://www.bedb.com.bn/about-bedb>
- Danial Norjidi. (19 March 2019). Minister of Development outlines plans for the year. Retrieve from <https://borneobulletin.com.bn/minister-of-development-outlines-plans-for-the-year/>

- Department of Economic Planning and Development. (2012). Tenth National Development Plan (2012-2017) Brunei Darussalam. Bandar Seri Begawan: Department of Economic Planning and Development Prime minister's office.
- Government of Brunei Darussalam. (2019, October 17). Wawasan Brunei 2035. Retrieve form <https://www.gov.bn/SitePages/Wawasan%20Brunei%202035.aspx>
- Job Centre Brunei. (2019, October 24). I-READY APPRENTICESHIP PROGRAM Mission. Retrieve form <http://www.jobcentrebrunei.gov.bn/elx-portlet/photo?mode=view&itemid=289884>
- Ministry of Development. (2018). Policy Framework 2018 - 2023. Bandar Seri Begawan, Brunei Darussalam: Policy Coordination and strategic Planning Division.
- Ministry of Education Brunei Darussalam. (2019, October 24). Scholarship Section. Retrieve form <http://www.moe.gov.bn/SitePages/Scholarship%20Section.aspx>
- Ministry of Education Brunei Darussalam. (2019, October 24). Vision and Mission. Retrieve form <http://www.moe.gov.bn/Pages/VisionandMission.aspx>
- Ministry of Primary resources and Tourism. (2019, October 22). Mission, Vision and Strategic Objectives. Retrieve form <http://www.tourism.gov.bn/SitePages/Mission,%20Vision%20and%20Strategic%20Objectives.aspx>
- Ministry of Primary Resources And Tourism. (2019, October 25). Industry 2019: Towards Brunei Wawasan 2035. Retrieve form <http://www.tourism.gov.bn/Brochures%20Library/Tourism/Tourism%20Industry%202019.pdf>
- Munshi Naser Ibne Afzal & Roger Lawrey. (2012). KBE Frameworks and Their Applicability to a Resource-based Country: The Case of Brunei Darussalam. *Asian Social Science*, 8(7), น. 208-216
- OECD. (2019, October 22). Structural Policy Country Notes Brunei Darussalam. Retrieve form <https://www.oecd.org/site/seao/Brunei%20Darussalam.pdf>
- OECD. (2019, October 22). The Chinese Enterprises Association in Brunei Inaugurated 2035. Retrieve form <http://bn.chinaembassy.org/eng/sgxws/t1383138.htm>
- Pushpa Thambipilai. (2008). "Brunei Darrusalam: Making a concerted effort". *Southeast Asian Affairs* 2008. Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute.

Rozan Yunos. (2008). A Short History of Rancangan Kemajuan Negara (RKN). Bandar Seri Begawan, Brunei Darussalam: Centre for Strategic and Policy Studies Brunei Darussalam.

Trading Economics. (2019, November 18). Brunei Exports and Imports. Retrieve form <https://tradingeconomics.com/brunei/imports>

U.S. Energy Information Administration (EIA). (2019, November 18). Brunei. Retrieve form <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.php?iso=BRN>